

ლიტერატურა Literature

კლასიკური ალუზიები ედგარ პოს პოეზიაში

ლელა ებრალიძე

*ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი**E-mail: lelaebr@yahoo.com*

ედგარ ალან პო ამერიკული რომანტიზმის ცენტრალური ფიგურაა, რომელსაც წინამორბედად მიიჩნევენ ფრანგი სიმბოლისტები. ამასთან, იგი გახლავთ საშინელებათა, ფანტასტიკური და დეტექტიური ჟანრების ფუძემდებელი. მან ასევე ხელი შეუწყო ფსიქოლოგიური რეალიზმის განვითარებას. პოს შემოქმედება იმდენად მრავალმხრივია, რომ ძნელია მისი რომელიმე ერთი ლიტერატურული ჟანრისათვის მიკუთვნება. მისი პოეზიის განხილვისას, ყველაზე ხშირად საუბრობენ გოთურ და რომანტიკულ ელემენტებზე. წინამდებარე სტატიაში პოს ნაწარმოებები განხილულია მათში გამოყენებული კლასიკური ალუზიების თვალსაზრისით.

საკვანძო სიტყვები: ედგარ ალან პო, ამერიკული რომანტიზმი, ფსიქოლოგიური რეალიზმი

მე-19 საუკუნეში მოღვაწე ამერიკელი მწერალი, პოეტი, რედაქტორი და კრიტიკოსი ედგარ ალან პო ბევრი მკითხველისათვის საშინელებათა, ფანტასტიკურ და დეტექტიურ ჟანრებთან ასოცირდება როგორც ამ ჟანრების ფუძემდებელი. მეორე მხრივ, მან ხელი შეუწყო ფსიქოლოგიური რეალიზმის განვითარებას. ამასთან, პო, რომელიც ფრანგმა სიმბოლისტებმა თავიანთ წინამორბედად და შთაგონების წყაროდ მიიჩნიეს [Poe, 1983:9], ამერიკული რომანტიზმის ცენტრალური ფიგურაა და ყველაზე დიდი აღიარება მას სწორედ გენიალურმა ლექსებმა „ყორანი“, „ულალუმი“, „ზარები“ და სხვ. მოუტანა. მოკლედ, ამ უდიდესი ავტორის შემოქმედება იმდენად მრავალმხრივია, რომ შეუძლებელია მისი ერთი კონკრეტული ლიტერატურული მიმდინარეობისათვის მიკუთვნება [Wilson, 1926:70-80]. პოს ქმნილებების ანალიზისას, უპირველეს ყოვლისა, განიხილავენ გოთურ და რომანტიკულ ელემენტებს და

ნაკლებად საუბრობენ კლასიციზმის ესთეტიკაზე, კლასიკურ ფასეულობებზე და იმაზე, რომ მის რომანტიზმში კლასიკური ობიექტივიზმისა და რაციონალიზმის კვალიც შეიმჩნევა. ამას ცხადყოფს მისი ანტიკური ალუზიები და ნაწარმოებთა სტრუქტურა [Unrue, 1995:112-119].

პო სკოლის ასაკიდან ეცნობოდა ანტიკურ ლიტერატურას, ამერიკის ქალაქ რიჩმონდში სწავლისას „ძლიერი წარმოსახის უნარის“ მქონე ყმაწვილი ინტერესით კითხულობდა ჰორაციუსის, ციცერონისა და ჰომეროსის ნაწარმოებებს [იაშვილი, 2002:47]. მის შემოქმედებაში ასევე იგრძნობა ბერძნულ-რომაული მითოლოგიის ღრმა ცოდნა. ამიტომ, გასაკვირი არ არის კლასიკური ალუზიების უხვად გამოყენება, რის ნიმუშადაც გამოდგება პოს მთელი რიგი ნაწარმოებები. მათგან ჩვენ მხოლოდ რამდენიმე ამ მხრივ ყველაზე საინტერესო ლექსს გამოვარჩევთ.

ელინისტურ ალუზიებზე სუბრისას, შეუძლებელია გვერდი ავუაროთ ედგარ პოს პირველ ლირიკულ ლექსს To Helen („ჰელენს“), რომელშიც ყმაწვილი პოეტი თავისი რიჩმონდელი თანაკლასელის დედას, ჯეინ სტენარდს მითოლოგიურ მშვენიერ ელენეს ადარებს. ქალის სილამაზე პოეტს სურნელოვან ზღვაზე ნიკეური ხომალდების შინ დაბრუნებას აგონებს. ეს შესაძლოა იყოს ალუზია ქრისტოფერ მარლოს „დოქტორ ფაუსტუსის“ პიესაში ნახსენებ ელენეს სახეთან, რომელიც ათასობით გემის გამგზავრების მიზეზი გახდა. რაც შეეხება ნიკეურ ხომალდებს, არსებობს მოსაზრება, რომ იგულისხმება ქალაქი ნიცა, ძვ. წ. მეოთხე საუკუნეში ბერძნების მიერ დაარსებული ნიკეია, რომელიც ცნობილი იყო გემთმშენებლობით. გავრცელებულია ის შეხედულებაც, რომ მგზავრობით დაღლილ ნიკეური ხომალდით შინისაკენ მიმავალ მოგზაურში ბერძენი გმირი ოდისევსი, იგივე ულისე მოიაზრება.

ჰელენის ჰიაცინტისფერი თმა, მისი კლასიკური ნაკვთები და ნაიადას (ბერძნულ მითოლოგიაში წყლის ნიმფა) იერი ლექსის ლირიკულ გმირს იმ სამყაროს აზიარებს, რომელსაც საბერძნეთის დიდება და რომის სიდიადე ჰქვია.

ლექსში პოეტის მუზა ასევე შედარებულია ფსიქესთან, რომელიც ძველ ბერძნულ მითოლოგიაში ადამიანის სულს განასახიერებდა. აღსანიშნავია, რომ ქალს ხელში უჭირავს აქატის ლამპა, რომელიც მითოლოგიიდან იმ მომენტს მოგვაგონებს, როდესაც ფსიქემ ღამით ჩაძინებული სატროფოს - კუპიდონს, მისი ვინაობის გასარკვევად სახეზე ლამპა მიანათა.

ფსიქეა პერსონაჟად არის გამოყვანილი ედგარ პოს შედევრში „ულალუმი“, სადაც ლირიკული გმირი საკუთარ სულს, ანუ ფსიქეას ესაუბრება, არწმუნებს მასთან ერთად წინ იაროს, ამშვიდებს და ეამბორება კიდევ. „ულალუმში“ ასევე ნახსენებია დიანა (ბერძნულ მითოლოგიაში მისი შესატყვისია ნადირობისა და [მთვარის](#) ქალღმერთი არტემიდე), მინიშნებაა პლანეტა ვენერაზე. იქვე საუბრობს ავტორი ზეცის ლეთასებურ სიმშვიდეზე. ლეთა ძველ ბერძნულ

მითოლოგიაში მიწისქვეშეთის მდინარე იყო, რომლის წყალობით მიცვალებულებთა სულებს დედამიწაზე გადატანილი ტანჯვა ავიწყდებოდათ.

ლექსში „ყორანი“ ლირიკული გმირის სახლში შემოფრენილი ავბედითი ყორანი ჩამოსაჯდომად ათენა-პალადას ბიუსტს ირჩევს. როგორც ცნობილია, ათენა ბერძნულ მითოლოგიაში სიბრძნის ქალღმერთია. პოეტი, რომელიც ცდილობს გაიგოს, ვინ არის ყორანი, ფრინველს ეკითხება, თუ რა სახელს უწოდებენ მას პლუტონის დამეულ ნაპირზე. პლუტონი, ბერძნული მითოლოგიაში ჰადესი, სიკვდილის ღმერთია. გარდაცვლილთა სულები მასთან, ქვესკნელის სამეფოში, მდინარე სტიქსის ნავით გადაცურვის შემდეგ ხვდებიან. ლექსის ერთ ადგილას ლირიკულ გმირს ეჩვენება, რომ ღმერთი ანგელოზების ხელით „ნეფენტის“ უგზავნის. ჰომეროსის „ოდისეაში“ ნახსენებია სასმელი „ნეფენტი“ (Nepenthe), რომელსაც მწუხარების განსაქარვებლად გამოიყენებდნენ.

„ლენორი“ იმ მრავალ ლექსთაგანია, რომელშიც პოეტი გარდაცვლილ სატრფოს მისტირის. ერთ-ერთ სტრიქონში ვკითხულობთ: Let the bell toll!--a saintly soul floats on the Stygian river („სტიქსს გადაევილო მოფარფატე, ზარს ჩამოჰკარით!“ ლ.ე.)

ლექსში „სონეტი მეცნიერებას“ მეცნიერება გამოყვანილია როგორც პოეზიის და ხელოვნების მტერი, პოეტის გულზე მონადირე სვავი, რომელსაც ფრთებად დამთრგუნველი რეალობები ასხია. აღშფოთებული პოეტი უარს ამბობს ბრძენი უწოდოს მეცნიერებას, რომელიც მას ოცნებას და ვარსკვლავებით ტკობას არ აცლის, რომელმაც დიანა ეტლიდან გადმოათრია, ჰამადრიადა ტყიდან გამოაძევა, ნაიადა მდინარეს მოსწყვიტა, ელფი კი - მწვანე ბალახს. დიანასთან ერთად, ჰამადრიადა და ნაიადაც მითოლოგიური პერსონაჟები არიან. პირველი მათგანი ხის ნიმფაა, მეორე კი - წყლის. რაც შეეხება ელფს, იგი ავტორს სკანდინავიური მითოლოგიიდან აქვს მოხმობილი.

მეტად საინტერესოა ლექსი „ზანთე“ (Zante), რომელიც პოეტს იმ ბედნიერ ხანას აგონებს, როდესაც მისი სატრფო ცოცხალი იყო და კუნძულ ზანთეს (ბერძნული სახელწოდება „ზაკინთოსი“ გახლავთ) ფერდობებზე დადიოდა. ლეგენდის თანახმად, ეს ულამაზესი ბერძნული კუნძული ეკუთვნოდა კუნძულ ითაკას მითოსურ მეფესა და ტროას ომის ერთ-ერთი მთავარ გმირს, ოდისევსს.

ლექსში „იზრაფელი“ ნახსენებია პლეადები (ატლანტისა და ოკეანიდა პლეიონეს შვიდი ქალიშვილი, რომლებიც სიკვდილის შემდეგ ზევსმა თანავარსკვლავედის სახით ზეცაზე მოათავსა).

ედგარ პოს შემოქმედებაში, მეტადრე პოეზიაში, ანტიკურ მითოლოგიასთან დაკავშირებული ალუზიების კიდევ მრავალი მაგალითის მოყვანა შეიძლება. მათთან ერთად

გვხვდება ბიბლიური ალუზიები, ყურანთან, ასევე ფინიკიურ, გერმანულ-სკანდინავიურ და სხვა მითოლოგიასთან დაკავშირებული ალუზიები, მაგრამ წინამდებარე მოხსენების მიზანია იმის წარმოჩენა, თუ რა როლს თამაშობს გენიალური ამერიკელი პოეტის შემოქმედებაში, მეტადრე პოეზიაში, ბერძნულ-რომაული მითები და ლიტერატურა. პოს ლექსებში მითოლოგიური პერსონაჟები გვევლინებიან ერთი მხრივ, სილამაზის, სიყვარულის, სიბრძნის, მეორე მხრივ კი თავდავიწყებს, სიკვდილის სიმბოლოებად. მათი მეშვეობით ავტორი სხარტად და ხატოვნად გადმოგვცემს სათქმელს, სიღრმესა და ემოციურ ეფექტს მატებს ნაწარმოებს და უფრო თვალსაჩინოდ წარმოგვადგენინებს და განგვაცდევინებს მათში აღწერილ ამბებსა და გრძნობებს. კლასიკური ალუზიების დახმარებით ედგარ პოს გადაყვართ უმშვენიერეს ანტიკურ სამყაროში, რომლის პერსონაჟთა სახეები კიდევ უფრო ამდიდრებს უდიდესი პოეტის სილამაზითა და მუსიკალობით გამორჩეულ ლექსებს.

ლიტერატურა:

- იაშვილი პ.**, - ედგარ ალან პო, ლექსები. გვ. 47. თბილისი 2002.
- Poe E.A.**, - Prose and Poetry. p. 9. Moscow, Raduga Publishers. 1983.
- Wilson, E.**, “Poe at Home and Abroad”. p. 70-80. New Republic, 1926.
- Unrue, Darlene Harbour.** “Edgar Allan Poe: The Romantic as Classicist.” *International Journal of the Classical Tradition*, vol. 1, no. 4, 1995, pp. 112–119. *JSTOR*, www.jstor.org/stable/30221867. Accessed 8 May 2021.
- https://www.google.com/search?sxsrf=ALeKk00yio18_o1Tht8jSIYPV1fpNVKQ:1620477408283&q=allusions+in+%22Edgar+Poe%27s+To+Helen&spell=1&sa=X&ved=2ahUKEwjXu6XijLrwAhVUhv0HHaQnCNwQBSgAegQIARAw&biw=1280&bih=625#
- <https://tatatuli.wordpress.com/2011/04/09/%E1%83%91%E1%83%94%E1%83%A0%E1%83%A B%E1%83%9C%E1%83%A3%E1%83%9A%E1%83%98-%E1%83%9B%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%9D%E1%83%9A%E1%83%9D%E1%83%92%E1%83%98%E1%83%98%E1%83%A1-%E1%83%A1%E1%83%94%E1%83%9A/>
- <https://www.enotes.com/topics/raven/teaching-guide/significant-allusions>
- <https://www.poemuseum.org/poes-biography>
- https://www.researchgate.net/publication/311629315_Hellenic_references_in_Edgar_Allan_Poe's_critique_on_contemporary_society
- <https://www.jstor.org/stable/30221867>

Lela Ebralidze**Classical allusions in the poetry of Edgar Allan Poe****Abstract**

Edgar Allan Poe, a central figure of Romanticism of American literature, whom French symbolists recognized as their predecessor, is also considered as the father of detective and science fiction genres. Moreover, he is credited for his contribution to psychological realism. Poe's creative work was so versatile that it is difficult to attach him to any particular literary genre. When discussing his works they often speak about gothic and romantic elements. However, in the present article Poe's poems have been analyzed from the point of view of classical allusions employed in them.

რეცენზენტი: პროფესორი ს. ნიკოლეიშვილი